

EVC in de lerarenopleidingen

In dit artikel wordt ingegaan op het vraagstuk van het Erkennen van Verworven Competenties (EVC) in de lerarenopleidingen. EVC is de laatste jaren behoorlijk populair geworden en het wordt beschouwd als een belangrijk instrument om potentiële studenten een opleiding op maat te kunnen aanbieden, waardoor het animo voor het volgen van een lerarenopleiding toeneemt. In het artikel wordt aandacht besteed aan een inventarisatie van de huidige EVC-praktijken binnen lerarenopleidingen. Deze inventarisatie laat zien dat er een grote variatie bestaat in de uitvoering van EVC-praktijken. Om de kwaliteit van EVC op een goed peil te krijgen en te houden is door de auteurs van dit artikel een standaard voor EVC ontwikkeld die inmiddels geaccepteerd is door de lerarenopleidingen. Als vanuit het perspectief van de standaard gekeken wordt naar de huidige EVC-praktijken, dan kan geconstateerd worden dat er nog veel werk aan de winkel is om de gewenste kwaliteit te realiseren. Het artikel wordt afgesloten met aanbevelingen om aan de kwaliteitsverbetering van EVC te gaan werken.

Inleiding

Omdat de geluiden over de kwaliteit van procedures voor het Erkennen van Verworven Competenties (EVC) in de lerarenopleidingen nogal varieerden, was dat voor de HBO-raad aanleiding om in het kader van de Beleidsagenda Lerarenopleidingen begin 2006 een project te starten. Het project had tot doel een tweetal vragen te beantwoorden. Ten eerste de vraag naar de concrete vormgeving van huidige EVC-praktijken in de lerarenopleidingen. En ten tweede de vraag naar de inhoud van een standaard voor EVC. De auteurs van dit artikel hebben als projectgroep met elkaar gewerkt aan de beantwoording van deze twee vragen.

Het erkennen van verworven competenties (EVC) is een procedure waarin gekeken wordt naar wat een individu weet en kan met als doel: erkenning van dit eerdere leren, onafhankelijk van de manier waarop

geleerd is. In deze procedure zijn doorgaans de volgende fasen te onderscheiden (Duvekot, Kaemingk & Klarus, 2003):

- 1 Het informeren van potentiële kandidaten over de te hanteren procedure. Dit zorgt ervoor dat kandidaten vooraf goed weten waar ze aan beginnen, wat ze kunnen verwachten, wat ze moeten aanleveren en wat de kosten en eventuele baten zijn.
- 2 Het verzamelen, structureren en presenteren van bewijs, bijvoorbeeld via een portfolio. De bewijzen moeten inzicht bieden in de mate waarin de kandidaat (onderdelen van) beroepscompetenties die in de opleiding centraal staan al beheerst.
- 3 Het beoordelen van de bewijzen via een assessment. Idealiter zullen twee of meer assessoren via diverse beoordelingsactiviteiten (denk aan portfoliobeoordeling, criteriumgericht interview, observaties, praktijkproeven) aan de hand van vooraf gedefinieerde standaarden een oordeel vellen over de mate waarin de kandidaat over de relevante beroepscompetenties beschikt.
- 4 Erkennen van de competenties. Dit betreft een formele erkenning, zoals een bewijs voor toelating, vrijstellingen, maatwerktraject.

Sommige auteurs benadrukken het belang van een vijfde stap, namelijk advisering aan de kandidaat inzake leer- en loopbaanactiviteiten (zie ook Duvekot, Kaemink & Klarus, 2003).

EVC is dus een procedure waarmee het mogelijk wordt (werk)ervaring, datgene wat een kandidaat kan en weet, in kaart te brengen, te beoordelen en op basis daarvan besluiten te nemen over het te volgen opleidingstraject. Besluiten kunnen daarbij betrekking hebben op toelating, vrijstellingen of het aanbieden van een maatwerkopleiding.

De EVC-procedure, zoals die hierboven is geschetst, is in een relatief korte tijd behoorlijk ingeburgerd geraakt. De verklaring daarvoor is dat EVC feitelijk een harde noodzaak is. Zonder EVC wordt het bijkans onmogelijk om het dreigende tekort aan leraren af te wenden. De inzet van EVC zorgt ervoor dat doelgroepen die van oudsher niet deelnemen aan lerarenopleidingen alsnog worden gestimuleerd om hierover serieus na te denken.

AUTEUR(S)

Inge Oudkerk Pool,
EHvA, Amsterdam

Marry Reinink,
HvU, Inst. Archimedes

Wim Scholte,
HAN, Interstudie NDO

Marcel van der Klink
OUNL, Heerlen

Jan Haan
Fontys Hogescholen

In de lerarenopleidingen in Nederland is EVC vooral ingeburgerd geraakt vanwege de geschiktheidsonderzoeken voor zij-instromers die vanaf 2000 mogelijk waren door de invoering van de Interim-wet Zijinstroom Leraren Primair en Voortgezet Onderwijs, nu onderdeel van de Wet Beroepen in het Onderwijs (Wet BIO). Via het geschiktheidsonderzoek wordt vastgesteld of kandidaten met een wo- of hbo-opleiding over voldoende competenties beschikken om direct aan de slag te gaan als leraar én of ze in staat worden geacht om in een duaal opleidingstraject binnen twee jaar met goed gevolg een bekwaamheidsassessment af te leggen, zodat zij gediplomeerd kunnen worden. De geschiktheidsonderzoeken vinden plaats in daarvoor ingerichte assessmentcentra onder auspiciën van hogescholen (zie Van der Meijs e.a., 2004). Naast zij-instromers zien we dat EVC binnen de lerarenopleidingen ook voor andere doelgroepen wordt ingezet. Daarbij gaat het met name om EVC voor deelnemers aan deeltijdopleidingen. Ook in Vlaanderen is EVC momenteel een actueel thema. Sinds het academiejaar 2004-2005 is EVC per decreet geregeld, maar het animo om hieraan deel te nemen is vooralsnog redelijk beperkt (voor meer informatie over EVC in het Vlaamse hoger onderwijs wordt de lezer verwezen naar De Craene, 2006).

De garantie dat EVC resulteert in deugdelijke beslissingen over de competenties van kandidaten is vanzelfsprekend essentieel voor de acceptatie ervan door de opleiding, het werkveld en de kandidaten die zich voor EVC aanmelden. Het garanderen van de kwaliteit van EVC betekent dat *alle* onderliggende aspecten van goede kwaliteit moeten zijn. Het gaat daarbij om de kwaliteit van de gehele procedure, de gebruikte instrumenten, de assessoren, de beoordelingsstandaarden, de bewijzen die door de deelnemers worden aangeleverd en de besluiten die genomen worden (Joosten-ten Brinke, 2006).

In de volgende paragrafen gaan we in op de vragen die in het project centraal stonden. Eerst wordt aan de hand van onderzoek ingegaan op de stand van zaken met betrekking tot EVC in de lerarenopleidingen. Daarna wordt ingegaan op de noodzaak en de inhoud van een standaard voor EVC. De standaard, zoals die door de projectgroep is voorgesteld, wordt gepresenteerd waarbij achtergronden en overwegingen worden gegeven. Het betreft hier overigens geen vrijblijvende standaard. Deze standaard is inmiddels opgenomen in het bestuurscharter van de HBO-lerarenopleidingen, hetgeen betekent dat alle lerarenopleidingen zich verplichten om de standaard te volgen indien ze EVC gaan aanbieden. Het artikel sluit af met conclusies en enkele aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van EVC procedures.

EVC-praktijken binnen de lerarenopleidingen

Hoewel er in het recente verleden enkele onderzoeken zijn uitgevoerd om licht te werpen op de stand van zaken van EVC in lerarenopleidingen werd door de projectgroep geconstateerd dat aanvullend onderzoek gewenst is om tot een vollediger en vooral ook een meer gedetailleerd beeld te komen van de stand van zaken medio 2006. Er is een vragenlijst opgesteld

die feitelijk een nadere uitwerking is van de kwaliteitscode EVC (versie voorjaar 2006) zoals die door het Kenniscentrum EVC is ontwikkeld. Deze bevatte een de volgende thema's: 1) aanleiding en achtergronden, 2) bewijzen verzamelen, 3) beoordelen, 4) besluiten, 5) ervaringen van kandidaten en onderwijsinstellingen, 6) kosten en baten, 7) kwaliteitsborging. De vragenlijst is gebruikt voor het houden van telefonische interviews met EVC-functionarissen. EVC-functionarissen zijn zij die binnen de lerarenopleiding verantwoordelijk zijn voor de opzet, uitvoering en kwaliteit van de EVC-procedure.

Bij de uitvoering werd van belang gevonden dat de volledige variatie in EVC-praktijken in het onderzoek zou worden betrokken en dat resulteerde in een bevraging van totaal van elf lerarenopleidingen:

- vier assessmentcentra die zij-instromers beoordelen, maar daarnaast ook kandidaten voor andere opleidingstrajecten, meestal deeltijdopleidingen;
- twee assessmentcentra die uitsluitend zij-instromers beoordelen;
- twee lerarenopleidingen VO/BVE;
- twee pabo's;
- de lerarenopleiding van een Vlaamse hogeschool.

Het erkennen van verworven competenties (EVC) is een procedure waarin gekeken wordt naar wat een individu weet en kan met als doel: erkenning van dit eerdere leren, onafhankelijk van de manier waarop geleerd is.

In alle elf opleidingen was al ervaring met EVC opgedaan, behoudens de Vlaamse onderwijsinstelling waar dit schooljaar voor het eerst enkele kandidaten zich hebben gemeld voor EVC voor de lerarenopleiding. Hieronder presenteren we de resultaten van het onderzoek waarbij we ervoor hebben gekozen deze kort en bondig samen te vatten en daarbij vooral de hoofdzaken te belichten. Voor meer gedetailleerde onderzoeksresultaten verwijzen we de lezer naar het eindverslag van het project (Van der Klink e.a., 2006). De volledig uitgewerkte interviewverslagen zijn niet in het eindverslag opgenomen, maar zijn te vinden op de website van het Ruud de Moor Centrum (zie de rubriek 'publicaties' van www.rdmc.nl).

Bewijzen verzamelen

Op tien van de elf lerarenopleidingen is een portfolio het instrument dat wordt ingezet om bewijzen te ordenen. Over het algemeen worden geen strikte eisen gesteld aan de inrichting van het portfolio en aan wat als bewijsstuk mag worden ingediend. Soms is in de interviews aangegeven dat in de toekomst hier wel meer strikte eisen aan moeten worden gesteld, maar er zijn ook lerarenopleidingen die dit juist niet willen. Zij vinden dat de wijze waarop kandidaten zelf in staat zijn hun eigen portfolio te ordenen een belangrijke indicator is van het inzicht in het beroep dat de kandidaat heeft. Als er wel aanwijzingen voor de ordening van de bewijsmaterialen worden gegeven, wordt doorgaans de indeling van de

SBL-competenties gevolgd (zie www.lerarenweb.nl), die ook is opgenomen in de Wet Beroepen In het Onderwijs (doorgaans aangeduid met wet BIO). Bij een aantal lerarenopleidingen is een zelfbeoordeling onderdeel van het maken van het portfolio en worden er richtlijnen verstrekt hoe de zelfbeoordeling uit te voeren en de resultaten ervan weer te geven. De bevindingen over het verzamelen van bewijzen laten zien dat kandidaten doorgaans weten wat er van hen wordt verwacht en het verzamelen en ordenen van bewijzen lijkt niet echt op problemen te stuiten. Het komt voor dat er door de opleiding een (administratieve) check plaatsvindt op het portfolio alvorens het wordt doorgestuurd naar de assessoren ter beoordeling, dit om te voorkomen dat kostbare tijd van assessoren verloren gaat.

Beoordelen

Het beoordelen vindt plaats aan de hand van het portfolio en het assessmentgesprek. Bij drie opleidingen blijft de beoordeling beperkt tot het portfolio. In de Vlaamse onderwijsinstelling vindt de dossierbeoordeling plaats zonder nader contact met de kandidaat: alleen bij twijfel worden aanvullende beoordelingsactiviteiten ondernomen. Bij de overige acht opleidingen maakt een gesprek met de kandidaat deel uit van de procedure.

Niet altijd is er sprake van de inzet van twee assessoren voor de beoordeling van portfolio en het voeren van het gesprek. Bij de geschiktheidsonderzoeken voor zij-instromers wel, maar met name bij beoordeling van kandidaten voor deeltijdopleidingen is het niet gebruikelijk. Als er wel met twee assessoren wordt gewerkt dan is meestal één van hen werkzaam bij de opleiding en de ander afkomstig uit het werkveld. In het algemeen wordt er bij de beoordeling niet gewerkt met speciaal daarvoor ontwikkelde checklists en dergelijke. Bij sommige deeltijdopleidingen, waar doorgaans grote aantallen kandidaten zich melden voor de EVC-procedure, wordt gewerkt met een matrix of concrete richtlijnen waarmee snel inzichtelijk gemaakt kan worden wat, gelet op de werkervaring van de kandidaat, de inhoud van de opleiding op maat zal zijn.

De beoordeling van de kennis van het schoolvak waarover de kandidaat beschikt, vindt op een andere manier plaats dan hierboven is beschreven. Doorgaans wordt hiervoor een beroep gedaan op een vakinhoudelijk docent die een gesprek voert met de kandidaat, soms aangevuld met één of meerdere toetsen om de schoolvak kennis in te schatten.

Procedure Besluitvorming

Doorgaans nemen de assessoren die het portfolio hebben beoordeeld en het gesprek met de kandidaat hebben gevoerd een principe-besluit dat zij vervolgens voorleggen aan een andere instantie die het besluit bekrachtigt. Bij de centra voor zij-instromers is die instantie de opleidingscoördinator of opleidingsdirecteur. Bij de andere onderwijsinstellingen is dat doorgaans de examencommissie.

Toch blijft de procedure op onderdelen tamelijk onhelder. Zo zijn er, op enkele onderwijsinstellingen na, geen afspraken gemaakt over beslissingsregels.

Dus hoe de assessoren de resultaten van verschillende beoordelingsactiviteiten moeten wegen, of wat zij moeten doen als zij het onderling niet eens zijn, daarover zijn meestal geen expliciet geformuleerde afspraken gemaakt. Ook de rol van de examencommissie als bekrachtiger van het principe-besluit dat door de assessoren wordt genomen, is niet altijd goed geregeld. Zo is niet altijd in het Onderwijs- en Examenreglement (OER) van de opleiding aangegeven dat de examencommissie een formele rol vervult in de EVC-procedure.

Een intercollegiale audit, waarin collega-assessmentcentra elkaar evalueren, blijkt een goed instrument te zijn om gedetailleerd inzicht te krijgen in de kwaliteit van de eigen EVC-procedure.

Indien kandidaten het oneens zijn met het besluit dan kunnen zij bezwaar aantekenen, maar in de praktijk wordt hiervan nagenoeg geen gebruik gemaakt. Als er bezwaren zijn dan proberen de betrokkenen er doorgaans via bemiddeling zelf uit te komen en wordt er dus geen formeel bezwaar ingediend.

Kwaliteitsborging

De opleidingen zijn zich bewust van het belang van goed geschoolde assessoren, maar in de praktijk kunnen niet altijd voldoende eisen aan assessoren worden gesteld vanwege onvoldoende beschikbaarheid van getrainde assessoren. Bij de EVC-procedures voor andere doelgroepen dan zij-instromers zijn de eisen die aan de assessoren worden gesteld beduidend geringer. Niet altijd is er sprake van een opgeleide assessor; veel gebruikelijker is dat er gewerkt wordt met één beoordelaar, doorgaans een coördinator of een docent van de opleiding.

Bij de assessmentcentra is gebruikelijk dat assessoren geselecteerd worden op ervaring met begeleiding van beginnende docenten en wordt van hen verwacht dat zij een training volgen en vervolgens hun beoordelingsbekwaamheid onderhouden via studiebijeenkomsten en werkoverleg. Naast de aandacht voor assessoren bestaat de kwaliteitsborging vooral uit het evalueren van de EVC-procedure onder de deelnemers. De assessmentcentra voor zij-instromers in het voortgezet onderwijs maken daarnaast gebruik van intercollegiale audits waarin collega-assessmentcentra elkaar evalueren. Dit blijkt een goed instrument te zijn om gedetailleerd inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de eigen EVC-procedure en op basis hiervan concrete verbeteracties te ondernemen.

Ondersteuning van kandidaten

De ondersteuning van kandidaten bestaat vooral uit het aanbieden van informatie over de procedure en specifieke instructies en aanwijzingen voor activiteiten zoals het maken van het portfolio en het voorbereiden en uitvoeren van een les. De mate van begeleiding die kandidaten ontvangen bij het samenstellen van het portfolio varieert. Soms is er geen begeleiding,

soms zijn uitgewerkte handleidingen of voorbeelden van portfolio's beschikbaar, of worden er adviesgesprekken met kandidaten gehouden.

Ervaringen van kandidaten

Over het algemeen ervaren de kandidaten de procedure als rechtvaardig en de verhouding tussen inspanning en resultaat wordt door hen niet als problematisch ervaren. Geïnterviewden geven aan dat veel kandidaten de EVC-procedure als bijzonder leerzaam ervaren. Het biedt hen een goed beeld van het beroep en van hun eigen bekwaamheden.

Ervaringen van de onderwijsinstellingen

De acceptatie van EVC is op een punt gekomen dat er geen vragen meer zijn over het hoe en waarom. Over het algemeen nemen onderwijsinstellingen de besluiten uit de EVC-procedure onverkort over en bieden kandidaten een opleidingsprogramma conform de uitkomsten van de procedure. Dat kan niet in alle gevallen voor de volle honderd procent vertaald worden in een opleidingstraject op maat. De redenen daarvoor moeten niet in weerstanden tegen EVC worden gezocht, maar liggen eerder op het vlak van de beperkte (organisatorische) mogelijkheden om flexibele opleidingstrajecten aan te bieden. Het is niet vanzelfsprekend dat de EVC-procedure is opgenomen in het Onderwijs- en examenreglement (OER). Voor veel onderwijsinstellingen is dit een punt van aandacht voor de korte termijn.

Kosten en baten

De kosten voor de EVC-procedure voor zij-instromers worden betaald door de werkgever, ook bij sommige andere trajecten waarbij de kandidaat al op een school

werkzaam is, worden de kosten door de werkgever gedragen. De tarieven die voor de beoordeling van zij-instromers in rekening worden gebracht zijn (nagenoeg) kostendekkend. Daardoor zijn de centra in staat om deze relatief uitgebreide en kwalitatief hoogwaardige EVC-procedures te exploiteren.

Geheel anders is de situatie voor de kandidaten van deeltijdopleidingen. De lerarenopleidingen betalen zelf de kosten van de EVC-procedures en brengen de kandidaten geen kosten in rekening.

De baten van EVC zijn tamelijk evident. Geïnterviewden geven aan dat door middel van EVC er meer studenten in de lerarenopleidingen instromen die minder opleidingsuren nodig hebben om een diploma te behalen. Dat hoeft overigens niet per definitie te leiden tot minder opleidingskosten per student, het aanbieden van maatwerk kan soms tot extra kosten leiden waardoor het onduidelijk is hoe de financiële ratio tussen kosten en baten precies is.

Het beeld dat uit het hierboven besproken onderzoek naar voren komt is dat de EVC-praktijken in de lerarenopleidingen veelsoortig en veelvormig zijn en meerdere doelen lijken te dienen. Niettemin zijn de bestaande praktijken tot twee hoofdvormen terug te voeren die in Figuur 1 zijn weergegeven: EVC voor zij-instromers en EVC in de vorm van een intake voor (deeltijd)studenten.

Vooruitlopend op de kwaliteitsstandaard zoals we die in de volgende paragraaf presenteren, kunnen we hier alvast vaststellen dat met name de EVC-praktijken voor (deeltijd)studenten tamelijk ver verwijderd zijn van de eisen die aan een deugdelijke EVC-procedure worden gesteld. In de volgende paragrafen zullen we in onze discussie over de kwaliteit van EVC-procedures nog enkele keren refereren aan de verschillen in deze twee EVC-procedures.

	<i>EVC in assessmentcentra voor zij-instromers</i>	<i>EVC in lerarenopleidingen</i>
Beoordelingskader	Gebaseerd op wettelijke voorschriften. Assessmentcentra hanteren een landelijk vastgesteld beoordelingskader. Maken gebruik van de SBL-competenties, die alle voorzien zijn van een set van indicatoren.	Iedere lerarenopleiding heeft een eigen beoordelingskader, meestal afgeleid van de SBL-competenties.
Assessment	Portfolio, analyse eigen levensloop, criteriumgericht interview, simulaties, opdrachten, praktijkobservatie (in les of via video).	Intakegesprek op basis van CV, soms aangevuld met (vakinhoudelijke) toetsen.
Assessoren	Twee geschoolde assessoren, één uit opleiding en één uit het werkveld.	Afgenomen door een stafid, meestal is dit de opleidingscoördinator.
Rapportage	Altijd mondeling en schriftelijk. Geeft uitsluitel over de geschiktheid van de kandidaat en biedt verder een advies over ontwikkelingstraject tot bevoegd onderwijsgevende.	Korte rapportage, meestal mondeling, soms ook schriftelijk, met advies over instroom en vrijstellingen.
Uitkomsten	Bij geschiktheid wordt een tripartiete overeenkomst gesloten tussen werkgever, kandidaat en opleiding waarin het maatwerktraject voor de kandidaat wordt vastgelegd.	Advies (niet aktijd) bekrachtigd door examencommissie. Veelal gaat het om deeltijdtrajecten met daarbinnen vrijstellingen op grond van de uitkomsten van de intakeprocedure.

Figuur 1: Twee veel voorkomende varianten van EVC-procedures in lerarenopleidingen.

Kwaliteitsstandaard

Aangezien EVC steeds vaker wordt toegepast is het van belang te werken met een geaccepteerde kwaliteitsstandaard voor EVC, zodat de kwaliteit van de uitkomsten van de procedure gewaarborgd is. Immers, EVC kan tot een beeldvorming leiden dat vrijstellingen eenvoudig zijn te verkrijgen. Voor het ontwikkelen van de kwaliteitstandaard voor de lerarenopleidingen, zoals we dat binnen ons project hebben gedaan, is gebruik gemaakt van de kwaliteitscode voor EVC van het Kenniscentrum EVC (zie www.kenniscentrumevc.nl) en de kwaliteitsgebieden A t/m G van een auditinstrument voor de assessmentcentra van lerarenopleidingen van het Algemeen Directeurenoverleg van Educatieve Faculteiten (ADEF). Daarnaast hebben de volgende overwegingen een rol gespeeld bij de ontwikkeling van de standaard:

- 1 Het garanderen van de kwaliteit van EVC betekent dat alle onderliggende aspecten van goede kwaliteit moeten zijn. Het gaat daarbij om de kwaliteit van de gehele procedure, de gebruikte instrumenten, de assessoren, de beoordelingsstandaarden, de bewijzen die door de deelnemers worden aangeleverd en de besluiten die genomen worden (Joosten-ten Brinke, 2006). Een standaard zal aan alle aspecten van EVC aandacht moeten schenken.
- 2 Indien door het opleidingsveld dezelfde kwaliteitsstandaard gehanteerd wordt, vervalt het argument dat EVC leidt tot oneerlijke concurrentie. Immers als iedere opleiding zich aan de eisen houdt die de standaard stelt dan is er geen sprake meer van oneerlijke concurrentie en wordt zodoende eventueel shopgedrag van kandidaten (waar krijg ik de meeste vrijstellingen) ontmoedigd.
- 3 De standaard beschrijft de relevante aspecten van een EVC-procedure en biedt daarbij voldoende mogelijkheden om de uitwerking ervan aan te passen aan lokale omstandigheden. Het is dus niet een standaard die ervan uitgaat dat er per definitie maar één manier van organiseren van een EVC-procedure mogelijk is.
- 4 De standaard beschrijft verschillende dimensies van kwaliteit, die echter niet onafhankelijk van elkaar zijn. Daardoor blijft het soms een punt van discussie onder welk kopje een bepaald thema moet worden geplaatst.
- 5 Bij de uitwerking van de standaard is uitgegaan van de premisse dat de standaard door de lerarenopleidingen zou worden geaccepteerd, wat inmiddels is gebeurd. Afspraken over de standaard zijn vastgelegd in het bestuurscharter lerarenopleidingen.

De standaard toegelicht

Hieronder volgt een beknopte toelichting op de elementen van de standaard.

A. Visie en beleid

De kwaliteitstandaard staat niet los van de opleidingspraktijk. Het werken met EVC-procedures dient te passen in de visie op opleiden en het daarbij beho-

rend toetskader/toetsbeleid. De voorwaarden en de condities die de EVC-procedure mogelijk maken, moeten worden beschreven. In de praktijk blijkt vaak dat implementatie van EVC erg lastig is voor opleidingen aangezien de meeste curricula nog onvoldoende mogelijkheden bieden voor flexibele leerwegen. Een ander punt is dat het werken met EVC-trajecten tevens inhoudt dat er gewerkt wordt met leerwegaafhankelijke toetsing. In letterlijke zin houdt dit in dat het niet uitmaakt waar en hoe de student de beroepscompetenties geleerd heeft als maar getoond en verantwoord kan worden dat het door de opleiding vastgestelde niveau beheerst wordt.

B. Doel van EVC

Een belangrijk doel van EVC is de formele erkenning van nog niet eerder gecertificeerde (beroeps)competenties. Kan de opleiding recht doen aan het advies van de assessoren? Worden de competenties van de kandidaat ook echt erkend door de opleiding? Deze vragen dienen voorafgaand aan de invoering van EVC-trajecten met 'ja' te zijn beantwoord. De uitslag van de EVC-procedure dient leidend te zijn voor het aangeboden opleidingstraject, zodat de verwachtingen van kandidaat worden waargemaakt. Een andere eis is dat de EVC-procedure los staat van de opleiding en de kandidaten niet staan ingeschreven bij de opleiding. Dit waarborgt de onafhankelijkheid van de EVC-procedure.

C. Rechten van de individuele deelnemers

De kandidaat heeft recht op informatie over de procedure en op begeleiding en specifieke instructies bij het maken van het portfolio. Dit kan door middel van een brochure, informatie via een website en een duidelijke portfoliohandleiding. Een oriënterend gesprek is zeer aan te bevelen. Het blijkt in de praktijk dat het een complexe procedure is die voor kandidaten vaak onduidelijk blijft bij uitsluitend schriftelijke informatie. Aan het eind van het EVC-traject hebben de kandidaten recht op betekenisvolle feedback van de assessoren over hun competenties. In deze feedback wordt de beoordeling gegeven van de bij de kandidaat aanwezige competenties met daarbij ook een ontwikkeladvies.

D. Vertrouwen in de procedure en instrumenten

Het vertrouwen (van kandidaat, opleiding en werkveld) wordt vergroot wanneer de EVC-procedure en het daarop volgende opleidingstraject gescheiden zijn. De onafhankelijkheid van de EVC-procedure laat zien dat er door de assessoren op zoek wordt gegaan naar de ontwikkelpotentie en de al verworven kennis, houding en vaardigheden van de kandidaat los van het opleidingsprogramma. Er wordt uitgegaan van de werkwijze waarin twee beoordelaars de bewijzen in het portfolio beoordelen. Het meest geschikt is een combinatie waarin een assessor van de opleiding samen beoordeelt met een assessor uit het werkveld.

Het maken van heldere afspraken over de richtlijnen voor het samenstellen van het portfolio en de eisen waaraan het bewijsmateriaal in het portfolio dient te voldoen verhoogt het vertrouwen in de instrumenten.

A. Visie en Beleid	
1.	De opleiding heeft een duidelijke en consistente visie geformuleerd op opleiden en beoordelen. <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ul style="list-style-type: none"> • toetsbeleidsplan • toetskader • toetsprogramma (dat de toetsing over de gehele opleiding beschrijft).
2.	De EVC-procedure is congruent met de visie op beoordelen en opleiden.
3.	De EVC-procedure is een vorm van leerwegaafhankelijke toetsing.
B. Doel van EVC	
1.	Aan een EVC-procedure is expliciet een doel verbonden <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ul style="list-style-type: none"> • recht doen aan verworven competenties • advies voor instap in een regulier traject • advies voor een maatwerk traject.
2.	De opleiding beschrijft en verantwoordt waartoe het 'erkennen' leidt. <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ol style="list-style-type: none"> a. Toekennen van studiepunten (vrijstellingen) gebaseerd op reeds 'behaalde': <ul style="list-style-type: none"> • competenties of indicatoren • beroepstaken of beroepsproducten • modules • studieduur b. Een vervolgonderzoek, al of niet onder begeleiding.
3.	Een EVC-procedure dient de behoefte van de kandidaat aan individuele loopbaanontwikkeling.
4.	De EVC-procedure staat open voor alle potentiële studenten.
C. Rechten van de individuele deelnemers	
1.	Deelname vindt plaats op basis van vrijwilligheid.
2.	Er is vastgelegd voor welke kandidaten de procedure toegankelijk is. <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ul style="list-style-type: none"> • wettelijke toelatingseisen.
3.	De opleiding stelt de kandidaat optimaal in staat om de EVC-procedure te doorlopen.
4.	De EVC-procedure is betaalbaar (geen blokkade voor de kandidaat om een EVC onderzoek aan te vragen).
5.	De kandidaat heeft recht op begeleiding voorafgaande en tijdens de procedure.
6.	De kandidaat heeft er recht op geïnformeerd te worden over de uitslag.
7.	De kandidaat heeft recht op feedback d.m.v. mondelinge toelichting en schriftelijke rapportage en advies.
8.	De kandidaat heeft recht op een (afsluitend) gesprek.
9.	De mogelijkheid tot beroep is geregeld.
10.	De privacy van de kandidaten is gewaarborgd.
11.	De resultaten zijn eigendom van de kandidaat.
D. Vertrouwen in de procedure en instrumenten; bij kandidaat, opleiding en werkveld	
1.	Taken en bevoegdheden van alle betrokkenen (begeleider, beoordelaar, organisator), in alle fasen van de procedure, zijn beschreven en functioneren.
2.	De uitvoering van de procedure gebeurt op opleidingsafhankelijk, effectieve en efficiënte wijze binnen het gestelde doel.
3.	De kandidaat ontvangt daartoe tijdig alle relevante informatie. <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ul style="list-style-type: none"> • formele informatie mbt EVC-procedure, voorwaarden, gevolgen, kosten • inhoudelijke informatie m.b.t. beroeps- en opleidingsprofiel, toetsprogramma, opleiding.
4.	Het tijdpad van de procedure is realistisch, haalbaar en vooraf bekend.
5.	De informatie en instructies voor de kandidaat zijn duidelijk en volledig <i>Hierbij kan gedacht worden aan:</i> <ul style="list-style-type: none"> • instrumenten, opdrachten, eisen.

Figuur 2: De standaard voor EVC in de lerarenopleidingen (wordt vervolgd op pagina 20).

6. Er wordt gebruik gemaakt van een standaard gebaseerd op de competenties zoals vastgelegd in de Wet Beroepen In het Onderwijs (BIO) en de Domeincompetenties/Dublin-descriptoren.
7. De validiteit en betrouwbaarheid van de assessment-instrumenten en -procedure is gegarandeerd.
Hierbij kan gedacht worden aan:
  - Helderheid over de functie van de afzonderlijke instrumenten in het geheel (variatie in instrumenten, meervoudig bewijsmateriaal)
  - Helderheid over de functie van elk afzonderlijk instrument*De eisen gesteld aan de afzonderlijke instrumenten en de wijze waarop deze dienen te worden toegepast.*
Bij dit laatste kan gekeken worden naar:
  - portfolio
  - gestandaardiseerde zelfbeoordeling
  - interview
  - simulatie
  - praktijkproef
  - video-opnamen.
8. Het beoordelingsinstrumentarium kan gebruik maken van bewijsmateriaal dat waar dan ook is 'behaald'.
9. Bewijsmateriaal moet voldoende valide zijn (authentiek, actueel, relevant).
10. De beoordeling geschiedt door meerdere geschoolde assessoren (intersubjectiviteit).

E. Deskundigheid van assessoren en begeleiders

1. De onafhankelijkheid van de assessoren is gewaarborgd.
2. De assessoren zijn afkomstig van veld en opleiding.
3. De assessoren zijn aantoonbaar competent.
Hierbij kan gedacht worden aan:
  - profiel, scholing, professionalisering, certificering.
4. De rollen van assessor en van begeleider zijn gescheiden.
5. Begeleiders zijn aantoonbaar competent.

F. Kwaliteitsborging

1. De EVC-procedure is organiseerbaar.
2. De EVC-procedure is openbaar.
3. De EVC-procedure is onderdeel van de OER.
4. Evaluatie van doelstellingen, procedure, beoordelingskader, beoordelingsinstrumenten, kwaliteit van de assessoren en begeleiders, EVC beheer, etc. vindt geregeld plaats.
5. Evaluatie bij de kandidaten vormt een vast onderdeel van de kwaliteitsborging.
6. De opleiding is zodanig ingericht dat de adviezen van de EVC-procedure worden waargemaakt.
7. Het rendement van EVC voor de kandidaten wordt gevolgd en geëvalueerd.
8. Er is verbeterbeleid, gebaseerd op voorgaande evaluaties.
9. De evaluatie van de procedure is ingebed in bestaande kwaliteitssystemen.

Figuur 2: De standaard voor EVC in de lerarenopleidingen (vervolg).

E. Deskundigheid van assessoren en begeleiders

Dat de bekwaamheid van de assessoren bepalend is voor de kwaliteit van de assessments wordt breed gedragen in het onderwijsveld. Naast de eis dat zij beschikken over ervaring als docent en ervaring met begeleiding van studenten en beginnende docenten, behoren assessoren een training volgen. De training richt zich met name op de gespreksmethodiek om op basis van een minimaal een portfolio in korte tijd de ontwikkelpotentie en de opgedane ervaringen bloot te leggen. Het onderhouden van de bekwaamheid kan plaatsvinden via studiebijeenkomsten en/of werkoverleg tussen assessoren zodat uitwisseling van assessmentervaringen en intersubjectiviteit

wordt bevorderd. Op deze manier wordt er een platform gecreëerd waarbij er continue aandacht is voor het onderhouden van de bekwaamheid van de assessoren.

Doordat er gewerkt wordt met een opleidings- en een veldassessor wordt er voldoende recht gedaan aan de beoordeling van zowel de beroepscompetenties alsook aan de vakinhoudelijke competenties van de deelnemer.

F. Kwaliteitsborging

Evaluatie van de EVC-procedure, alsmede van de tevredenheid van zowel de kandidaat als de assessoren is essentieel. Verder is relevant de kwaliteit van

de EVC-procedure door collega-instellingen te laten beoordelen. De kwaliteitsborging wordt verder verhoogd door de EVC-procedure door een onafhankelijke instantie te laten beoordelen. Als opleidingen overtuigd zijn van een zorgvuldige kwaliteitsborging dan zullen opleidingen over het algemeen de besluiten uit de EVC-procedure overkort overnemen. Hoe de opleiding omgaat met de uitslag van de EVC-procedure dient te zijn opgenomen in het Onderwijs- en examenreglement (OER).

Besluit men de standaard te gaan implementeren, dan is het aanbevelenswaardig om de ontwikkeling van EVC parallel te laten verlopen aan de ontwikkeling van een meer competentiegericht beoordelingsbeleid.

Conclusies en aanbevelingen

Na een uitleg van wat onder EVC wordt verstaan en de presentatie van recente onderzoeksresultaten, is de standaard voor de EVC-procedure voor lerarenopleidingen geschetst. Op deze plaats trekken we enkele conclusies en formuleren we enkele aanbevelingen. Een eerste conclusie is dat wanneer de standaard als meetlat wordt gehanteerd, de meeste EVC-procedures niet voldoen aan de eisen van de standaard (zie hiervoor Figuur 1). De assessmentcentra voor zij-instromers benaderen doorgaans het beste de eisen zoals die in de standaard zijn geformuleerd. Een tweede conclusie is dat het voor een aantal onderwijsinstellingen moeilijk zal zijn om te voldoen aan de eisen die de standaard stelt. De standaard zal zeker kostenverhogend werken in vergelijking met veel van de thans bestaande EVC-praktijken. Onderwijsinstellingen moeten een analyse maken van de kosten en de baten om een beslissing te kunnen nemen over de vraag of de kosten geheel of gedeeltelijk worden doorberekend aan de kandidaat. Een gedeelde bekostiging lijkt voor de hand liggend omdat beide partijen, kandidaat en opleiding, (financieel) voordeel halen uit het resultaat van de procedure, namelijk een verkort opleidingstraject. Een derde conclusie is dat als onderwijsinstellingen nog ver verwijderd zijn van de eisen die in de standaard zijn verwoord, het discutabel is of een verantwoorde EVC-procedure wel een haalbare optie is. Bedenk dat het aanbieden van EVC geen verplichting is, behoudens voor de opleiding van zij-instromers. Zoek naar creatieve oplossingen. Besteed de EVC-procedure bijvoorbeeld uit aan een nabijgelegen instituut dat de standaard hanteert, of probeer in de regio te komen tot afspraken om gezamenlijk een EVC-procedure te ontwikkelen en te exploiteren. Mocht wel besloten worden om de standaard te gaan implementeren dan is het aanbevelenswaardig om de ontwikkeling van EVC parallel te laten verlopen aan de ontwikkeling van een meer competentiegericht beoordelingsbeleid. Opleidingen bezinnen zich momenteel op de opleidingsdoelen en gaan op zoek naar de instrumenten waarmee kan worden vastgesteld of en in welke mate studenten deze doelen

bereikt hebben. Het is aanbevelenswaardig om instrumenten die ontwikkeld worden om de competenties van studenten te meten, ook in te zetten binnen de EVC-procedures teneinde competentieniveaus van kandidaten vast te stellen.

Tot slot willen we ervoor pleiten om voldoende aandacht te besteden aan de kwaliteitsbewaking. Onderwijsinstellingen doen er goed aan hun EVC-procedure te laten beoordelen door een externe instantie. Een andere mogelijkheid is, zeker in de gevallen waarin de standaard nog niet ten volle is geïmplementeerd, het uitvoeren van onderlinge audits. Hiermee zijn goede ervaringen opgedaan door de VO lerarenopleidingen ten behoeve van de assessmentcentra voor zij-instromers.

LITERATUUR

- De Craene, B. (2006). EVC-praktijken in Vlaanderen. In Van der Klink, M. & Schlusmans, K. (red.) *EVC voor Velen*. Heerlen: Ruud de Moor Centrum, Open Universiteit Nederland.
- Duvekot, R. Kaemingk, E. & Klarus, R. (2003). Geleerd wordt er toch! Het gebruik van EVC op de arbeidsmarkt. *Opleiding & Ontwikkeling*, 16 (11), 10-14.
- Joosten-ten Brinke, D. (2006). EVC in het hoger onderwijs. In Van der Klink, M. & Schlusmans, K. (red.) *EVC voor Velen*. Heerlen: Ruud de Moor Centrum, Open Universiteit Nederland.
- Kenniscentrum EVC (2005). *Kwaliteitscode EVC*. <http://www.kenniscentrumevc.nl>
- Van der Klink, M., Evers, A. & Walhout, J. (2006). *De kwaliteit van EVC in de lerarenopleidingen*. Heerlen: Ruud de Moor Centrum, Open Universiteit Nederland.
- Van der Meijs, M., Smulders, H. & Ter Wee, E. (2004). *Het geschiktheidsonderzoek voor zij-instromers in de praktijk. Ervaringen in het primair en voortgezet onderwijs anno 2004*. Wageningen: Stoas Onderzoek.